

การประเมินผล การศึกษา นอกโรงเรียน

ดร. ไมล์มัต อับดุลกาเดร์

เพื่อความชัดเจนของเรื่อง น่าจะหาคำตอบของคำถามต่อไปนี้ ก่อน คือ (๑) ประเมินผลทำไม (๒) การศึกษานอกโรงเรียนประเมินผลได้ไหม ถ้าประเมินได้ ประเมินเหมือนการศึกษาในระบบหรือไม่? และ (๓) ทำไมเขาไม่ค่อยประเมินกัน?

ดร.แพทริก จี.บอยล์ จาก มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน และ ดร. อีรวิน อาร์.แจน. จากมหาวิทยาลัย ฟลอริดาเสตท. สรุปว่า ที่ต้องมีการ ประเมินผลกันนั้นมีหลายสาเหตุด้วยกัน สำคัญที่สุดก็เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะรู้จักอ่อน จุดแข็ง และจะได้พัฒนาต่อไป บางคนประเมินเพราะ ถูกกำหนดให้ประเมินโดยผู้ให้ทุน ดำเนินงาน ทั้งนี้จะได้ยืนยันว่า การดำเนินงานได้ผลอย่างไร เพื่อ จะได้รับการพิจารณาให้ทุนในการ ที่จะดำเนินการต่อไป ฯลฯ

การศึกษานอกโรงเรียน ประเมินได้ไหม? บางคนว่าทำกัน มากมายหลายรูปแบบ มีระบบบ้าง ไม่มีระบบบ้าง มีทั้งแบบชั้นเรียน และไม่เป็นชั้นเรียน ประเมินยาก ไม่รู้จะประเมินอย่างไร ถ้าจะ

ประเมินแบบเดียวกับการศึกษาใน ระบบทั่ว ๆ ไปหรือไม่ ยังมีข้อ ถกเถียงกันมาก ถ้าจะพูดกันตาม ความเป็นจริงแล้ว ยังไม่มีรูปแบบ การประเมินผลการศึกษานอก โรงเรียนที่ยึดถือกันเป็นมาตรฐาน ที่มีอยู่บ้างก็มีรายงานแบบพรรณนา เป็นรายงานที่มีการกล่าวถึงเวลาที่ ดำเนินงาน งบประมาณที่จ่าย อุปกรณ์ที่แจกจ่าย จำนวนบุคลากร ที่ร่วมปฏิบัติการ ในด้านผลการจัด ประสพการณ์การเรียนรู้ (การเรียน การสอน) มักจะกล่าวถึงจำนวน ครั้งที่ดำเนินการ จำนวนบุคคล ที่ใช้บริการ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่ง รายงานผล (ends) ด้านปริมาณ มากกว่าที่จะรายงานกระบวนการ ดำเนินงาน (means, processes) และ คุณภาพทั้ง ๆ ที่สองอย่างนี้ คือ ผล (ends) กับกระบวนการ (means, processes) ต่างกัน และประการ หลัง ๆ คือ กระบวนการ (means, processes) มีความสำคัญมากที่สุด ถ้าจะประเมินผลการศึกษานอก โรงเรียนที่จะให้เชื่อถือได้และ พัฒนาได้ด้วย

ดร.บอยล์ ผู้เชี่ยวชาญด้าน เกษตรและการบริการชุมชนมหา วิทยาลัยวิสคอนซิน และ ดร.แจน พรอเฟสเซอร์ การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกโรงเรียนมหา วิทยาลัยฟลอริดาเสตท.สหรัฐ อเมริกา ยังได้กล่าวอีกว่า ทำไม ผู้ดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ไม่ค่อยประเมินผลงานของเขา ก็คงมีหลายสาเหตุเช่นเดียวกัน บ้างก็ไม่รู้จะประเมินอะไร ทั้งนี้ เพราะไม่ได้วางเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ให้ชัดเจน อาจดำเนินการ

เพียงเพื่อการทดลองวงกลม ๓๐ อุปกรณ์บางชนิดเท่านั้น บ้างก็วาง วัตถุประสงค์กว้างและสับสนจน ประเมินเป็นพฤติกรรมไม่ได้ บ้างก็ ยุ่งอยู่กับการบริหารงานจนไม่มีเวลา ไม่มีบุคลากร ไม่มีงบประมาณที่จะ ประเมินผล และมีไม่น้อยที่ไม่ ประเมินเพราะกลัวถูกเปิดเผยจุด อ่อนของการดำเนินงานหรือกลัวถูก ดำเนินต่อความผิดพลาด หละหลวม และหรือละเลยบางประการ ฯลฯ

การศึกษานอกระบบโรง เรียนนั้น ต่างกับการศึกษาในระบบ โรงเรียนมาก ดังนั้นการประเมินผล การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะ ประเมินเหมือนกับการศึกษาใน ระบบโรงเรียนไม่ได้ สภาพความ แตกต่างที่สำคัญมากในการจัดคือ

(๑) การศึกษาในระบบโรง เรียนในโรงเรียนหนึ่งจะจัดการศึกษา ประเภทเดียวเท่านั้น เช่นจัดประถม ศึกษา จัดมัธยมสามัญ หรือจัด อาชีวศึกษา อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่้นอกระบบโรงเรียนอาจจัดตั้ง ทั้งหมดทั้งสามประเภท

(๒) สถานที่จัดการศึกษา ในระบบ ถ้าจัดในเมืองก็บริหาร ในเมือง ถ้านอกเมืองในชนบท ผู้บริหารก็จะบริหารอย่างใดอย่าง หนึ่ง แต่การศึกษานอกระบบนั้น จะต้องจัดทั้งสองพื้นที่ ผู้บริหาร ต้องบริหารระบบทางไกลด้วย อัน หมายถึงการตรวจเยี่ยมและการ ควบคุม ฯลฯ

(๓) อาคารสถานที่ของการ ศึกษาในระบบนั้นมีพร้อมก่อนเปิด แต่การศึกษานอกระบบต้องหา อาคารสถานที่ ๆ ที่จะสอน ซึ่ง อาจจะขอใช้อาคารของประตม,

มัธยม, วัด, สุเหร่า หรือแม่เต๋ บ้านก้านัน และยังคงอาศัยความ พอกพอกใจของผู้เรียนอีกด้วย

(๔) เวลาเรียนของการศึกษา ในระบบมักจะดำเนินการในเวลา ปกติ เว้นภาคค่ำพิเศษบางแห่ง บางสถานที่เท่านั้น แต่ควรศึกษานอกระบบส่วนใหญ่จะจัดในเวลา ที่ประชาชนว่างจากการทำงาน คือ เวลาบ่าย, ค่ำ หรือกลางคืน

(๕) การศึกษาในระบบจะมี นักเรียนพร้อมที่จะเรียน มีกฎหมาย บังคับให้เด็กเรียน มีบิดามารดา ส่งเสีย, มีวัดบิณฑิ, ประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตรเป็นแรงจูงใจ แต่ การศึกษานอกระบบต้องหานักศึกษา เข้ามาเรียน ต้องประชาสัมพันธ์ ชี้ชวนทุกครั้งทุกทอม ไม่มี กฎหมายบังคับให้ผู้ใหญ่เรียน, ไม่มี ผู้ส่งเสียให้เรียนเหมือนเด็กใน ระบบ ผู้เรียนต้องเลี้ยงตัวเองส่ง เสียเอง เอาความรู้ความสามารถ จากที่เรียนได้เป็นแรงจูงใจมากกว่า วุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรใน การไปประกอบอาชีพอิสระ จุดนี้ สำคัญมาก ถ้าสถานศึกษานอกระบบ โรงเรียนที่ได้มีคนเรียนมากนับว่า ประหลาด สถานที่ใดมีคนเรียน น้อยนั่นถือว่าปกติ เพราะหากคน เรียนยาก นอกจากผู้บริหารที่เก่ง เท่านั้น

(๖) เมื่อเข้าเรียนแล้วนัก เรียนในระบบจะอยู่จนจบหลักสูตร เป็นส่วนใหญ่ แต่การศึกษานอก ระบบนั้นไม่แน่ ผู้เรียนอาจหยุด กลางคันมากถึง ๘๐% ก็ได้ ขึ้นอยู่ กับความสามารถของผู้สอนของผู้ บริหารที่จะให้ผู้ใหญ่เรียนจนจบ หลักสูตร

(๑) ทักษะของครูในระบบ โรงเรียนเน้นการสอนให้บรรลุ ผลสัมฤทธิ์ก็เพียงพอแล้ว แต่ทักษะ ของครูและผู้บริหารการศึกษานอก ระบบนั้นนอกจากเน้นทักษะการ เรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผลแล้ว ยังเน้นทักษะการหานักศึกษาให้ เข้ามาเรียนและเน้นทักษะการคอง นักศึกษาให้อยู่จนบรรลุวัตถุประสงค์ หรือจนจบหลักสูตรซึ่งเป็นทักษะ ที่จำเป็นมาก และต้องจัดการ อบรมที่ดีที่เข้มแข็ง และที่ถูกหลัก วิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน อันหมายถึงทฤษฎีการเรียนรู้และ จิตวิทยาสำหรับผู้ใหญ่ด้วย

ด้วยความแตกต่างระหว่าง การศึกษาในระบบ กับการจัดการ ศึกษานอกระบบที่กล่าวมาแล้วนั้น การประเมินผลการศึกษานอกระบบ โรงเรียนจึงต้องประเมินด้วยวิธี การที่แตกต่างอย่างแน่นอน

ดร.ชาร์ลส์ พี.ลมิส นักสังคม ศาสตร์ชื่อดังของสหรัฐอเมริกา ได้วางทฤษฎีซึ่งเป็นที่ยอมรับของ นักสังคมศาสตร์ทั่วไปเกี่ยวกับการ คองและการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ว่ามีขบวนการที่สำคัญ ๆ อยู่ ๖ กระบวนการ ในการที่จะดำรงไว้ อย่างเข้มแข็งของสังคมหนึ่ง ๆ คือ

(๑) การสื่อความเข้าใจ (ภายในและภายนอก) ซึ่งตรงกับ งานการศึกษานอกระบบที่จะต้อง ทำความเข้าใจภายในระหว่างคณะ ทำงานให้เข้าใจตรงกับลักษณะงาน ต่าง ๆ ที่มีอยู่หลาย ๆ รูปแบบ หลายวิธีการ และต้องมีการประชา สัมพันธ์ภายนอกแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงประโยชน์เพื่อร่วมกิจ-

กรรม

(๒) การรักษาขอบข่ายของ งานก็ตรงกับลักษณะงานการศึกษา นอกโรงเรียนที่ต้องระวังไม่ไปก้าว ก้าวงานที่ไม่ใช่ภารกิจการศึกษาและ มีความละเอียดอ่อนด้านวิชาการ เกี่ยวกับการเรียนรู้และปรัชญาจิต เป็นด้วย

(๓) การประสานสัมพันธ์ กับหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งงานการ ศึกษานอกโรงเรียนนั้นจะไม่ทำงาน ตามลำพัง แต่ทำงานร่วมกับหน่วย งานอื่น ๆ อีกมากมาย

(๔) การมีโครงสร้างของ งานนับจากการบริหารส่วนกลาง การช่วยเหลือทางวิชาการของศูนย์ฯ ภาค และการบริหารส่วนภูมิภาค ตั้งแต่ระดับจังหวัด, ระดับอำเภอ, ระดับตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งงาน การศึกษานอกโรงเรียนต้องไปปฏิบัติงานว่า เรามีโครงสร้างอะไร แก่ไหน อย่างไร

(๕) การนำความรู้ไปใช้ ของผู้เรียนซึ่งสำคัญที่ควรจะมี การประเมินว่าผู้เข้ารับบริการนำ ความรู้ไปใช้อย่างไร ใช้ประกอบ อาชีพหลัก ใช้ประกอบอาชีพรอง ใช้ในครอบครัว ใช้สำหรับตนเอง และมีผลต่อสังคมอย่างไร ด้านใด เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง อย่างไร ฯลฯ และ

(๖) การควบคุมการดำเนินงานให้ถูกต้องตามเป้าหมาย ปรัชญา ตลอดจนการใช้บุคลากร, อาคารสถานที่, ขานพาหนะ, งบประมาณต่าง ๆ เพื่อให้การตอบ แทน (ความดี, ความชอบ) ที่ถูก ต้องและยุติธรรม

จากความคิดพื้นฐานดังกล่าว

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออก
โรงเรียนจังหวัดยะลา ได้ร่างโครง
การและร่วมปรึกษากับผู้บริหาร
ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
จังหวัดปัตตานี, นราธิวาส, สตูล
และศูนย์ฯ ภาค หรือด้วยหลักการ
และเหตุผลดังนี้คือ การประเมินผล
ที่ถูกนั้นต้องช่วยชี้จุดดี จุดด้อย
เพื่อจะหาทางปรับปรุงและพัฒนา
ได้พร้อมกันจะเป็นหลักฐานยืนยัน
กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีหน้าที่
ประเมินผลงานของเราด้วยเช่น
คณะกรรมการครู (ก.ค.) และครู
สภา ให้เข้าใจลักษณะงานการศึกษา
ออกโรงเรียน เห็นความแตกต่าง
ความยากในการจัดและความจำเป็น
ที่จะต้องมีเครื่องมือเช่น ยาน
พาหนะ ฯลฯ

วัตถุประสงค์ของโครงการ
นี้ก็คือ (๑) ร่างคำถาม (questionnaires)
โดยอาศัยแนวคิดของ “ลูมิส” เป็น
ฐาน (๒) เพื่อนำไปทดลองกับงาน
ต่าง ๆ ของการศึกษาออกโรงเรียน
(๓) เพื่อปรับปรุงและสร้างแบบ
ให้เป็นที่เชื่อถือได้ (๔) เพื่อนำ
เสนอหน่วยเหนือและเผยแพร่การ
ใช้ให้กว้างขวางต่อไป

วิธีการดำเนินงาน (๑) นัด
หมายผู้รับผิดชอบจากศูนย์การ
ศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดยะลา,
ปัตตานี, นราธิวาส, สตูล และ
ศูนย์ฯ ภาคใต้ (๒) ระดมความคิด
และหาข้อตกลง และ (๓) ดำเนิน
การตามข้อตกลงในที่ประชุม วัน
เวลา และสถานที่ ครั้งแรกนัดพบ
ที่นราธิวาส เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน
๒๕๒๕ เวลา ๑๓.๓๐ น.

การประชุมครั้งที่ ๑ มีผู้เข้า
ร่วมประชุมคือ (๑) ดร.โมหันมัด

อับดุลกาเดร์ ผู้อำนวยการศูนย์
การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด
ยะลา (๒) อาจารย์พนม ศรีราม
ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออก
โรงเรียนจังหวัดปัตตานี (๓) อา
จารย์ไพศาล นาคนิยม หัวหน้าฝ่าย
การศึกษามวลชนแทนผู้อำนวยการ
ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด
สตูล (๔) ว่าที่ร.ต.สวัสดิ์ วิมิตตะ
นันทกุล หัวหน้าศูนย์การศึกษา
ออกโรงเรียนจังหวัดนราธิวาส
(๕) อาจารย์นิมุ มะกาเจ ศึกษา
นิเทศน์ กรมการศึกษาออกโรง
เรียน จังหวัดยะลา และยังมีผู้เข้า
ร่วมประชุม คือ อาจารย์สังัด สง่า
บ้านโคก ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์
การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด
นราธิวาส อาจารย์ยา เจ๊ะมะ ศึกษา
นิเทศน์ กรมการศึกษาออกโรง
เรียน จังหวัดนราธิวาส และอาจารย์
สมบูรณ์ กองฤทธิ์ หัวหน้าฝ่าย
แผนงานและโครงการ ศูนย์การ
ศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดนราธิวาส

การประชุมครั้งแรกได้มี
ข้อตกลงดังนี้ คือ (๑) ที่ประชุม
เห็นด้วยกับหลักการตลอดจนการ
ใช้แนวความคิดของ “ลูมิส” (๒)
ได้จัดทำคำถาม ข้อที่ ๑ คือ การ
ประเมินสื่อความเข้าใจภายในและ
ภายนอก ข้อ ๒ คำถามเพื่อประเมิน
การรักษาขอบข่ายของงาน และข้อ
๓ การประเมินการประสานสัม
พันธ์ (๓) ตกลงที่จะนำคำถาม
ทั้งสามข้อไปทดลองใช้กับงานของ
ศูนย์ฯ ต่าง ๆ และนำไปรายงานผล
ในการประชุมครั้งต่อไป

การประชุมครั้งที่ ๒ เมื่อ
วันที่ ๑๒-๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕
ที่โรงแรมโฆษิต หาดใหญ่ ได้มี

อาจารย์ ดร.ไพฑูริย์ โพธิ์สาร หัว
หน้าฝ่ายแผนงานและวิจัย ศูนย์การ
ศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้ เข้าร่วม
ด้วย ที่ประชุมซึ่งมีหัวหน้าศูนย์
การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด
นราธิวาสเป็นประธาน ได้ร่วมกัน
พิจารณาผลการทดลองใช้แบบ
คำถามที่ศูนย์ฯ ต่าง ๆ ได้นำไป
ทดลอง ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่พอใจ
ทั้ง ๆ ที่กรมขอให้เจ้าหน้าที่ใน
ศูนย์ฯ ดอนนั้น ไม่ได้มีการอธิบาย
ใด ๆ

จากนั้นที่ประชุมก็ร่วมกัน
พิจารณาทำแบบคำถามข้อที่ ๔,
๕, ๖ จนเสร็จและตกลงจะไปใช้
ทดลองเหมือนครั้งที่ ๑ สำหรับการ
นัดหมายครั้งต่อไป นัดพบที่หาด
ใหญ่เช่นเดียวกัน แต่ย้ายที่คือ
พบกันที่โรงแรมลีการ์เด้น วันที่
๓๐-๓๑ สิงหาคม ๒๕๒๕

การพบปะครั้งที่สาม อา
จารย์รอบ ผู้อำนวยการศูนย์การ
ศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสตูล
เป็นประธานพิจารณาคำตอบข้อ
๔, ๕ และ ๖ และแผนปรับปรุง
คำถามทั้งหมดโดยมอบให้อาจารย์
ดร.ไพฑูริย์ โพธิ์สาร หัวหน้าฝ่าย
แผนงานและวิจัยศูนย์การศึกษา
ออกโรงเรียนภาคใต้ ไปกล่า แต่
รายงานผลของการประชุมครั้งที่
สามยังไม่เสร็จ คาดว่าการประชุม
ครั้งที่สี่จะสามารถเสนอแบบคำถาม
ที่สมบูรณ์ทั้ง ๖ ประการ ตามแนว
คิดของ “ลูมิส” เพื่อใช้ประเมินผล
งานการศึกษาออกโรงเรียนได้
ทุกรูปแบบ ซึ่งจะได้นำเสนอให้
พวกเราชาวการศึกษาออกโรงเรียน
และผู้สนใจได้ทราบทั่วกันใน
โอกาสต่อไป □